

„SIPENEK“

Et grønlandsk produktionskooperativ

Af Birte Haagen Petersen

I betragtninger over, hvordan en sund samfundsudvikling kan muliggøres i Grønland, er der blevet peget på Kooperation som en slags katalysator dertil. Uden derfor at blive anset for at være et mirakelmiddel, menes kooperative foretagender at kunne bidrage til mange ting også udover de økonomiske og erhvervsmæssige; bl. a. decentralisering af beslutningsprocessen.¹

Forbrugskooperativer er oprettet efter dansk mønster i de fleste større byer, og i de aller seneste år har et par produktionskooperativer set dagens lys.

„Sipeneq“.

Sommeren 1971 havde jeg lejlighed til at tale med de mennesker, der har at gøre med Grønlands første produktionskooperativ, som udnytter landets egne råvarer: „Sipeneq“ i Holsteinsborg. Navnet er en sammensætning af de første bogstaver i hvert ord af foreningens fulde navn, som er: „Sisimiune peqatigît neqaerniat“ (foreningen i Holsteinsborg til køb og salg af kød). Det er vildrenkød, det drejer sig om, og der er jagt på dette dyr to gange to måneder om året; august–september og februar–marts. Da Holsteinsborg er et godt jagtsted, opstod der et par gange om året en „kødpukkel“, og masser af værdifuldt kød gik til spilde, fordi man ikke kunne afsætte det. Det hjemlige marked var „mættet“, og skulle man afsætte kødet længere væk, ville man miste flere kostbare fangstdage.

Fangerne snakkede sammen om, på en eller anden måde, at slutte sig sammen for at opnå bedre afsætningsmuligheder. Samtidig arbejdede „erhvervsudvalget“ i kommunen med planer om at få især udstedernes overskudsproduktion markedsført, og fangerne henvendte sig til „Knud Rasmussens Højskole“s forstander, som var medlem af dette udvalg. Denne foreslog, at fangerne selv skulle opkøbe kødet, for så at sælge det til andre byer på kysten, hvor der ikke var så store mængder kød. Fangerne var positivt indstillet overfor ideen, men vidste ikke, hvordan de skulle gribe sagen an. Ingen af de interesserede kendte noget til andelsbevægelse eller aktieselskaber eller økonomiske principper bag et foretagende.

Med hjælp fra højskoleforstanderen gik det alligevel, idet denne hjalp med at få konkretiseret planerne og sendt forespørgsler til byer på kysten, om de var interesseret i at aftage kød. Det var de, og efter et par forsøg med opkøb af rensdyrkød,

harer og ryper blev så foreningen dannet i 1969. Ca. 60 fangere og fiskere meldte sig ind, en bestyrelse blev valgt, og man enedes om følgende vedtægter:

1. Foreningens navn er: Sisimiune peqatigît neqaerniat (Sipeneq).
2. Foreningens formål er at opkøbe medlemmernes og andres fangst og videre-sælge den.
3. Pengemidler skaffes ved et indmeldelsesgebyr på 30 kr., som er et engangsbidrag.
4. Foreningens medlemmer hæfter solidarisk overfor kreditorerne. De enkelte medlemmer kan dog pålægges højere bidrag, hvis det viser sig, at foreningen ikke kan betale sine kreditorer.
5. Indtægterne fordeles således:
 1. foreningen får 5 % til drift og udvidelse.
 2. resten får medlemmerne efter indhandlingens forholdsmæssige størrelse.
6. Bestyrelsen har 3 medlemmer, der selv konstituerer sig med en formand.
7. Bestyrelsen har lov til selv at optage lån og disponere over lånet på medlemmernes vegne.
8. Foreningens regnskabsår er fra 1/8 til 31/7. Før 1/8 hvert år skal regnskabet revideres.
9. Såfremt behov for råd og vejledning er til stede, kan bestyrelsen udpege dertil egnede personer. De skal hentes udenfor foreningen.
10. Bestyrelsen ansætter indkøbs- og salgschef, som ikke behøver at være medlem. Vedkommende ansættes på kontrakt og på timeløn.
11. Når andelsforeningen er startet, overgår foreningen automatisk dertil.

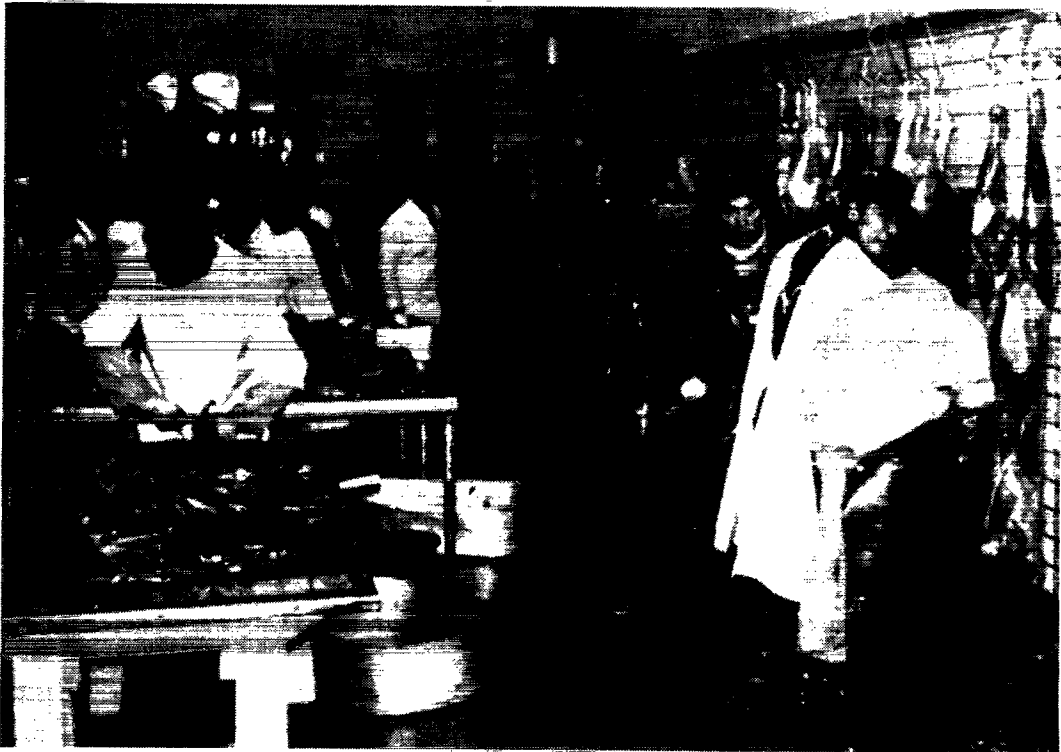
Holsteinsborg, d. 25. febr. 1969.

Produktionen starter.

Sipeneq optog lån i Grønlandsbanken, og KGH stillede sig velvillig m. h. t. leje af fryserum. Også kravene fra sundhedsmyndighederne blev lempet, eftersom det forekom urimeligt, at ikke organiserede kunne sælge løs af deres kød uden at opfylde nogen af disse krav.

Efter den første „sæson“ sendes der en skrivelse ud til medlemmerne om, hvordan det er gået, og hvilke planer der er for fremtiden, samt et økonomisk overslag, der ser således ud:

Brugt til indkøb af kød	...	...	...	...	...	37.000 kr.
Andre udgifter	...	...	...	...	...	11.525 kr.
Indtægter	...	...	...	...	...	6.775 kr.
Forventet ved salg af kød	...	...	...	...	...	55.300 kr.
						55.300 kr. 55.300 kr.

*Produktionen er i gang.
Det dårligste kød skæres op og kommes i plasticposer, før det fryses ned.*

Erfaringer.

Foreningen kan efterhånden klare at opfylde sundhedsmyndighedernes krav, og formanden tager selv initiativet dertil.

Året efter bliver produktionen forøget, og man bliver en økonomisk erfaring rigere. Salgsprisen er sat til 6,00 kr. pr. kg, og ifølge de svar man har fået fra byerne på kysten, kan man regne med en afsætning på ca. 5 tons. Fra GFI (Godthåb fiske industri) kommer der så besked om, at de ønsker at købe ubegrænset, men kun vil betale 5,00 kr. pr. kg. I Sipeneq mente man, at det kun kunne føre til, at man tabte penge ved at gå ind på forslaget, skønt et regnestykke kunne stilles op, som viste, at en nedsættelse af enhedsprisen ville betyde en så forøget omsætning, at udbyttet ville blive meget større. I kraft af den tillid højskoleforstanderen nyder blandt Sipeneq's medlemmer, fik denne bestyrelsen til at vove forsøget ved at garantere, at de ville tjene derved. Bagefter, da regnskabet var gjort op, sagde formanden: „Nu kan vi se, at det var rigtigt.“

Vinterjagten fordel er de lave temperaturer, således at kødet ikke, som det meget let sker om sommeren, lider ved den lange transport til fabrikken.

Samarbejde med KGH.

Man enedes om samarbejde, hvilket muliggjordes ved KGH's leje af den private fabrik i Holsteinsborg (Holsteinsborg Shrimp Ltd.) i efteråret 1970. I januar 1971 underskrev så Sipeneq og KGH en samarbejdsaftale, hvorefter al indhandling af og produktion af hav- og landpattedyr foretages af Sipeneq, der samtidig til dette brug har lejet ca. halvdelen af fabrikken.² KGH tilbød endvidere at sørge for distribution og regnskabsføring samt at stille personale (arbejdsformand og arbejdere) til rådighed med een dags varsel.

Også nogle svenskere var interesseret i at være med i lejemålet og har sendt repræsentanter til Holsteinsborg for at forhandle derom, men der er endnu ikke truffet nogen beslutning desangående.

Da den første periode under de nye betingelser skal starte, sendes igen en skrivelse ud til medlemmerne. Denne fortæller om de nye forhold, og om hvad Sipeneq vil indhandle og hvad ikke. Der udarbejdes også en dobbeltsproget tilbudsliste:

SIPENEK'
3911 Holsteinsborg

Febr. 1971

TILBUD

tuniniagkat

Sipenerup qerititat máko niorqusiaraí:

Sipeneq producerer følgende frosne kødvarer:

Sipenerup nangmineq nagsiúsínaussai:

Leveres direkte af Sipeneq:

puissit neqait, ilivitsut/agfaqut/kuartit pr. kg 9,14 kr.

Sælkød, hele kroppe, halve og kvarre

qilalugkat neqait sauneqángitsut pr. kg 7,22 kr.

Hvidfiskekød uden ben

tugtut saunikut avgúkat igamut ikĩnarissat pr. kg 3,00 kr.

Rensdyrben, skårne, grydeklare

tugtut najungassue pr. kg

Ribbensstykker af rendyr

nagsiússat akilerqårdlugit tigussagssángordlugit nagsiúneqásáput.

Alle varer sendes pr. opkrævning.

KGH-mit pineqarsínaussut:

Leveres af KGH:

tugtut ilivitsut kg 8,50 kr. tatdlit kg 8,50 kr.

Rensdyrkroppe, hele

Bove af vildren

neqêrqat kg 8,50 kr. bøffit siáinaríssat kg 34,50 kr.

Småkød

Stegeklare bøffer

qatiggat kg 18,50 kr. tinguít kg 4,00 kr.

Rygge af vildren

Lever

qugtorqat kg 11,50 kr. ũmatit

Køller af vildren

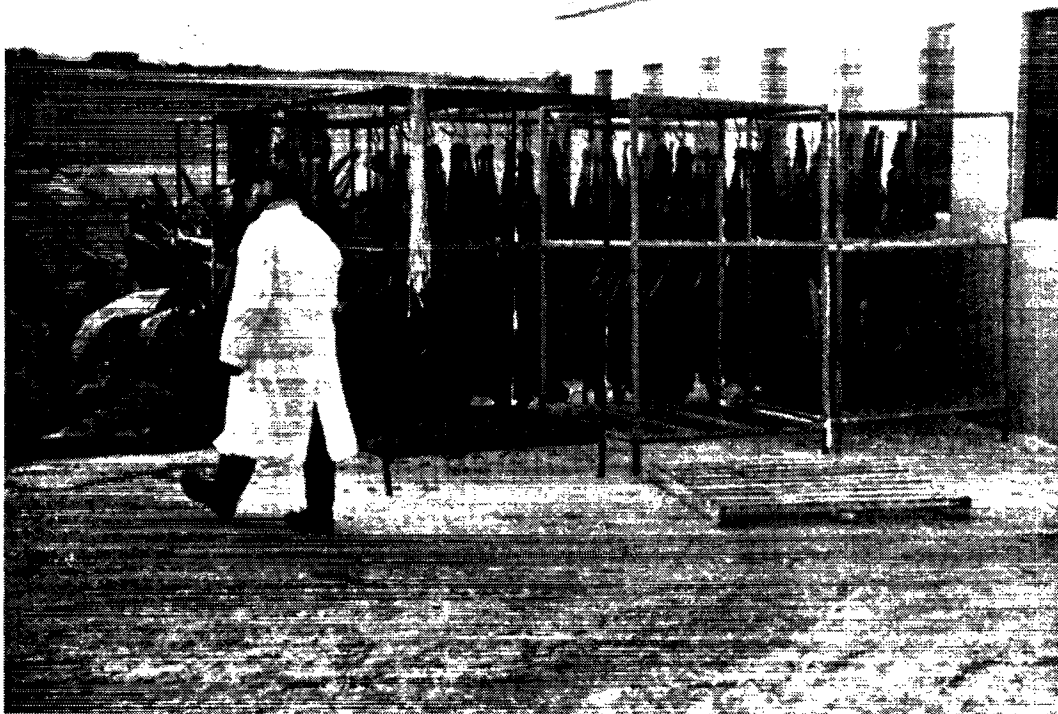
Rensdyrhjerter

akit kingugdłit migssingersũsiáináuput.

Priserne er kun vejledende.

„SIPENEK“

Dyrlægekontrol bliver iværksat, således at kødet kan eksporteres, og endvidere sørger KGH for, at en slagter kommer og virker som konsulent.

*Hele rensdyrkroppe i fabrikkens gård.
Foran ses Sipeneq's formand. Vinteren 1971.*

Der indhandlede i 3 sorteringer til henholdsvis 3,25, 3,00 og 2,25 kr. pr. kg.
Ialt indhandlede 209.200 kg
som betaltes med ialt 611.285 kr.

Da regnskabet forelå først i maj måned, blev det klart, at der var „tabt“ 60.000 kr. grundet forkert indhandling d. v. s. for høj klassificering af kødet, og derfor havde man brugt for mange penge i forhold til det budgetterede.

Ny sæson.

I sommer blev restlageret fra vinterjagten solgt privat ved brættet, og priserne faldt efterhånden, som den ny jagtperiode nærmede sig.

Den begyndte så i august, og d. 15. startede Sipeneq indhandlingen. Man prøvede at være streng i bedømmelsen af kødet og afvise det dårlige og sønderskudte, men det er meget svært at praktisere.

Også denne gang har KGH sørget for, at der kom en slagter, som hjælper. Denne var meget begejstret for Sipeneq, men gjorde opmærksom på alle de ting, (redska-

ber som knive, save, vægte og mærkater) der manglede, da han kom. Yderligere var kødet, når de fik det, så beskidt, at de måtte skrælle det, næsten som man skræller kartofler, og derved blev der et meget stort spild. En produktionskyndig mand kunne være til megen nytte og spare arbejdskraft og dermed penge, mente han.

Andres meninger om Sipeneq var lidt svingende, men generelt var det, som om man ikke turde regne helt med det, eftersom det blev begunstiget af KGH og har højskoleforstanderen bag sig. Også i KGH's regnskabsafdeling var man lidt skeptisk; der påviste man jo ganske vist også alle de begåede „fejl“, og den „manglende effektivitet“.

Vurdering.

To modstridende interesser træder frem, når man forsøger at vurdere udtalelserne. I KGH bliver regnskabet for de foretagender, man der er vant til at have med at gøre, næsten uvilkårlig sammenligningsgrundlaget, d. v. s. forestillingen om stor-driftens fordele betragtes som en naturlov. Men man ønsker oprigtigt, at Sipeneq skal blive en succes.

For Sipeneq-folk er det ikke kun økonomien, der tæller. Når de beretter om foretagendet, er det ikke uden en vis stolthed; men med regnskabet har de ikke rigtig føling. Det er ligesom løbet fra dem og blevet noget underligt abstrakt noget, som foregår hen over hovederne på dem. De er klar over den store „gæld“ til KGH, som på sin side også gør opmærksom derpå, ved nederst til venstre at påskrive hver faktura: „Tjenesteydelser“.

Vanskeligheder med formalia.

De problemer og den måde de er blevet løst på, ved etableringen af Sipeneq, kan måske blive til hjælp ved start af andre eller lignende foretagender. Det synes helt oplagt, at sundhedsmyndighedernes krav må kunne lempes, indtil et foretagende er „kørt ind“; mange af de planer og ideer til småproduktion, der findes rundt omkring, er strandet, fordi sundhedsmyndighederne forlangte, at der skulle være fliser på væggene.

Andelsoplysning og erhvervskonsulenter.

Endvidere synes det helt fatalt, at der ikke på een af alle de mange døre i Ministeriet for Grønland står: „Andelsoplysning“. FDB gør et stort stykke arbejde, men fakta er, at det ikke når ud til befolkningen. Her viser behovet for erhvervskonsulenter³ sig; konsulenter som kunne følge et foretagende gennem en længere periode. Helst grønlandere og helst dobbeltsprogede.

Oplysningsarbejde.

Sipeneq deltager også i foreningsaktiviteter og oplysningsarbejde i Holsteinsborg. Det er hensigten at lave undervisning i økonomi for medlemmerne, hvortil man vil bruge de tilfælde, man har været ude for, som forklaringseksempler. Endvidere at samles nogle aftener på højskolen for at se film om og drøfte de canadiske kooperativer. Det er jo oplagt at vende blikket til Canada, hvor der siden 1959 er oprettet 25 kooperativer, som udnytter de forhåndenværende ressourcer – såsom fisk, havpattedyr og rendyr; eller de menneskelige – såsom kunstnerisk og håndværksmæssig kunnen.

Sommeren 1970 deltog Sipeneq's formand i „Holsteinsborgkonferencen“⁴ og drøftede foretagendet med deltagerne; især var interessen stor blandt fåreholderne, som har planer om at starte noget tilsvarende.

Sommeren 1971 holdt brugsforeningerne møde og diskuterede bl. a. andre former for Kooperation og grønlandsk proviant, hvorfor Sipeneq's formand var indbudt til at orientere derom.⁵

Ved andelsbevægelsens start i Danmark blev det erfaret, at folk skal mærke, at der kommer penge i deres egne lommer; så kan de for alvor blive interesseret i et foretagende og dette dermed få et langt videre sigte. Dette lader foreløbig også til at være tilfældet, hvad angår Sipeneq, samtidig med at man er blevet mere åben for, hvad der sker i samfundet omkring een, og de muligheder der er i Grønland.

1. Bl. a. Bent Jensen: En livsform ved korsvejen. Gyldendal 1971.

2. Omtalt i KGH-orientering nr. 43, april 1971.

3. En konsulentordning er p. t. under overvejelse i Handelsministeriet. Perspektivplan for Grønland s. 31.

4. Omtalt af Jakob Janussen i artiklen: Indtryk fra en del af det sydlige Vestgrønland i sommeren 1970.

Grønland, nr. 2, 1972. Endvidere forefindes trykt referat af »Holsteinsborgkonferencen«.

5. Duplikeret referat forefindes.

SIPENEK' (nailisarnera)

Kalâtdlit nunāne inôkatigît kanok ilivdlutik ingerdlaniarnigssât erkartortitdlugo pigingnekitigîvdlune ingerdlatsinek tainekartarsimavok, ilâtigut píssutigalugo taimailivdlune aulajangíssartut siámartínekásangmata.

niuvertarfít pigingnekatigîgdlune ingerdlatat (Brugsen) igdlokarfingne angnerussune amerdlanerne pilersínekarsimáput, ukiunilo kingugdlerne āma pigingnekatigîgdlune tunissagssiorfít mardlugsuit pilersínekarsimavdlutik. aussak mána periarfigssarsisimavunga inuit taimáitumik suliakartut okalokatigísavdlugit, tássalo Sipenex Sisimiune pekatigît nekaerniat).

piniartut píssamingnik tunitsivígssailexissarnerat píssutauvdlune Sipenek pílersíne-karsimavok. kommunime inússutigssarsiornermut udvalge pílerssárutinik taimáitunik suliakarsimavok autdlartíniarneranilo ikiusimavdlune.

Højskolime sujuligtaissok pílerssárutit piviusúngortíniarneráne ikiúsimavok igdlo-karfitdlo sineríssamítut aperiortorsimavdlugit nekinik písísavdlutik sokutigingning-nersut. sokutigingnísímáput, misiligutaussumigdlo mardlugsoriardlune tugtut nekáinik, ukatdlinik akigssinigdlo pisiortornekartariardlune pekatigígfik 1969-ime autdlartínekarpok.

Sipenek Grønlandsbankimit aningaussanik atorpok KGH-lo ikiúportaok kerititsi-vingmik atugkínermigut. perkingnigssavdlo tungátigut nákutigdlíssunít píumassari-ssat angnikitdlisarnekarpot autdlartísínaorkuvdlugo.

ilaussortat agdlagkiamik nagsínekarput okalugtútdlugit kanok ingerdlanersok, su-junígssame pílerssárutit súnersut kísalo nautsorssútít ukiume sujugdlerme ima ísima-ssut:

nekinik písíssutausimassut	37.000,- kr.
akigssaiautit avdlat	11.525,- kr.
isertitat	6.775,- kr.
	55.300,- kr.
	<u>55.300,- kr. 55.300,- kr.</u>

ilíkagkat amerdliartuínarput. sujorna pásínekarpok akit migdlisínerat iluanárutip angnerulerneranik kingunekarsínaussok, tássúnákut tunissat amerdlanerulerpata.

KGII-mik sulekatekarnek.

sulekatigíngnekarsimavok, tamánalo písínausimavok Sisimiune fabríke nangminer-ssortumit pigínekartok KGH-p atormago. ukiox mána jánuârime (1971) sulekatigíngnigssamik isumakatigíssut atsiornekarpok, tássane aulajangernekardlune tuni-ssagssiagssat sût Sipenek-up suliarísagai. tamána iluagtitdlugo áma fabríkip agfâ Sipenek-mit atornekalerpok.

svenskinítaok ilaujumavdlutik sokutigingnigtokarpok, táukulo isumakatigingning-niartugssanik Sisimiunut autdlartitsisímáput.

taimatut aulajangersagkat nutât atordlugit ingerdlatsinekalísangmat ilaussortat agdlagfigínekarput píssutsinik nutângútínik okalugtútdlugit nalunaerfigalugitdlo Si-penek-up sût písíarissásaneraí sûtldo písíarísanagit. kísalo kalâtdlisut kavdlunâutdlo okausertalingmik nalunaerutiliortokarpok, tássane agdlagsimavdlune sût KGH av-kutigalugo písíarinekarsínaunersut sûtldo Sipenek-mit ingerdlatínardlugo písíarine-karsínaunersut.

nerssutit nakorsānut misigssuisitsinek autdlartínekarpok neke nunanut avdланut tunisínáungordlugo, kîsalo nerssutinik tokoraissartumik (avguissartumik) ilitersuisokarnigssak KGH-p isumagâ.

pitsáussusê najorkutaralugit pisiarinerine ássigíngitsunik pingasunik akekartitsine-karpok, tássalo 3,25 – 3,00 – 2,25 kr. kílumut.

katitdlugit pisiarinekarpok 209.200 kg

nalekardlutigdlo 611.285 kr.

mâjip autdlartinerane nautsorssûtít inernekar mata pâsinekar poki kúkussumik pisi-ortornekarsimassok, taimáitumigdlo aningaussat pilerssârutausimassunit amerdlane-russut atornekarsimavdlutik.

ukiok pissat sivnere aussak „nekaerniarfik“-mît tuniorarnekarput, tugtudlo pinia-gaulerfigssât kanigdiartortitdlugo akikitdiartordlutik.

tugtut avgustusip autdlarkâtânît piniagaulerput, avgustusivdlo 15-iáne Sipenek pi-siortulerpok. nekit pitsáussusersiornerine sukananeruniarnekar poki ajortudlo pisia-riumanekâsanatik.

aussarmánátaok KGH-p isumagisimavâ nekinik avguissartumik ikiortekarnigssak. táuna Sipenek-mik pitsagingnigtorujugssûvok, tíkuartordlugule tikíkame atortugssat ássigíngitsut (savît, pilagtûtít, ûgtûgtutit nalunaerkutagssatdlo) amigautausimassut. isumakar poki angut tunissagssiornermik ilisimangnigtok ikiûterujugssûsagaluartok, sulissut taimailivdlunilo aningaussat sipârnekâsagaluar mata.

Sipenek pivdlugo avdlat isumait ássigíngiatârtûput, amerdlaneritdle nautsorssûtí-tivatdlângilât KGH-mit ikiornekar mat højskolimilo sujuligtaissok tunulekutaralugo. KGH-p tungânit âma ugperivdluarnekângilak, tíkuartornekardlutigdlo „kúkússutau-simassut“ píssusigssamisutdlo pitsautigissumik ingerdlángínera.

Sipenek pivdlugo isumagissat isumasiorniaráine sokutigissat akerdlerît mardluk erssertarput. KGH-p tungânit nautsorssûtít sungiusimarîgkat sanigdlersûniarnekar-put, tássa isumakardlutik angnertôrssuarmik ingerdlatsinerup pitsaokutai tássaussut píngitsûgagssáungitsut. – kisiáne ilumôrdlutik neriugdluarput Sipenek iluagtitsivdlu-ásassok.

Sipenek-miunut aningaussat pingârnerúngitdlat. ingerdlatartik erkartorângamíko perrûalârutigíngitsôrnek ajorpât, kisiánile nautsorssûtít malingnauvfigivdluarsínáu-ngilait. sôrdlume inulersimagait, sutudlo timitakángitsutut avatáinarmingne pissutut issigilersimavdlugit.

Sipenek-up autdlartíniarnerine ajornartorsiutit nâpínekartarsimassut anigorniar-tarnerilo ímaka ingerdlatanik avdlanik táussuma ássipaluinik autdlartitsiniarnerne iluakutiginiarnekar sínáuput: ersserkígdluárnarpok perkingnigssap tungâtigut okartug-

ssaussut piumassatik okililersariakarait ingerdlatap ingerdlavdualernigssâta tungânut.

âma isorinardluînarpok ministeriap matorpagssuisa ardlâne agdlagsimassokângingmat „pigingnekatigîngnermut túngassunik ilitersuissarfik“. FDB ilitersuiniardlune sulissorujugssûvok, kisiánile nalunekángilak tamána kalâtdlinut inuînarut ángúnek ajortok. tássûnákut inungnik inûssutigssarsiornermik sujúniersuissartunik pi-s-sariakartitsinek ersserpok. sujúniersuissart ingerdlatak sivisûmik maligtarissásavât. kalâliussariakarput, kalâtdlisutdlo kavdlunâutdlo okalugsínaussûssariakardlutik.

Sipenek âma pekatigîgfiup káumarsainiarnervdlo tungaisigut suliakarpok. sujunertarinekarpok ilaussortat aningaussakarniarnek pivdlugo atuartínekásassut, âmalo højskolime únugsiortarniarput, tássane højskolime sujuligtaissup Canadame pigingnekatigîgdlune ingerdlatat okalugtuarissarniardlugit filmitdlo táukunanêrsut takutítardlugit.

sujorna aussákut Sipenek-up sujuligtaissua „Sisimiune atautsimêrssuarnek“-me ilauvok atautsimêkatakaussutdlo ingerdlatak táuna pivdlugo okalokatigalugit, pingârtumik savautigdlit âma ássipaluanik autdlartitsiniardlutik pilerssârutekartut.

aussak mána brugsforeningit atautsimîput ilâtigutdlo erkartordlugit pigingnekatigîgdlune ingerdlatsinerit avdlat, taimáitumigdlo Sipenek-up sujuligtaissua kaerkunekarsimavok tássunga túngassunik navsuiaisínekardlune.

Danmarkime pigingnekatigîgdlune ingerdlatsinerit autdlartíneráne pâsinekarsimavok inuit malugísagât aningaussanik pínagtardlutik, taimáilivdlutik ingerdlatamik sokutigingnilersínekardlutik tamánalo angnertunerussumik kingunigssakartilerdlugo. âma malungnarpok Sipenek taimáitok, taimailivdlutingme inôkatigîngne pissut maluginekarnerulermata Kalâtdlit nunâtaló periarfigssarititai malingniarnekarnerulardlutik.